

Miljø- og
Fødevareministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021
i Natura 2000-område nr. N73
Lønborg Hede

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne naturtyper og arter på Naturstyrelsens arealer.
2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-område nr. N73 Lønborg Hede

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Ole Knudsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

978-87-7179-004-7

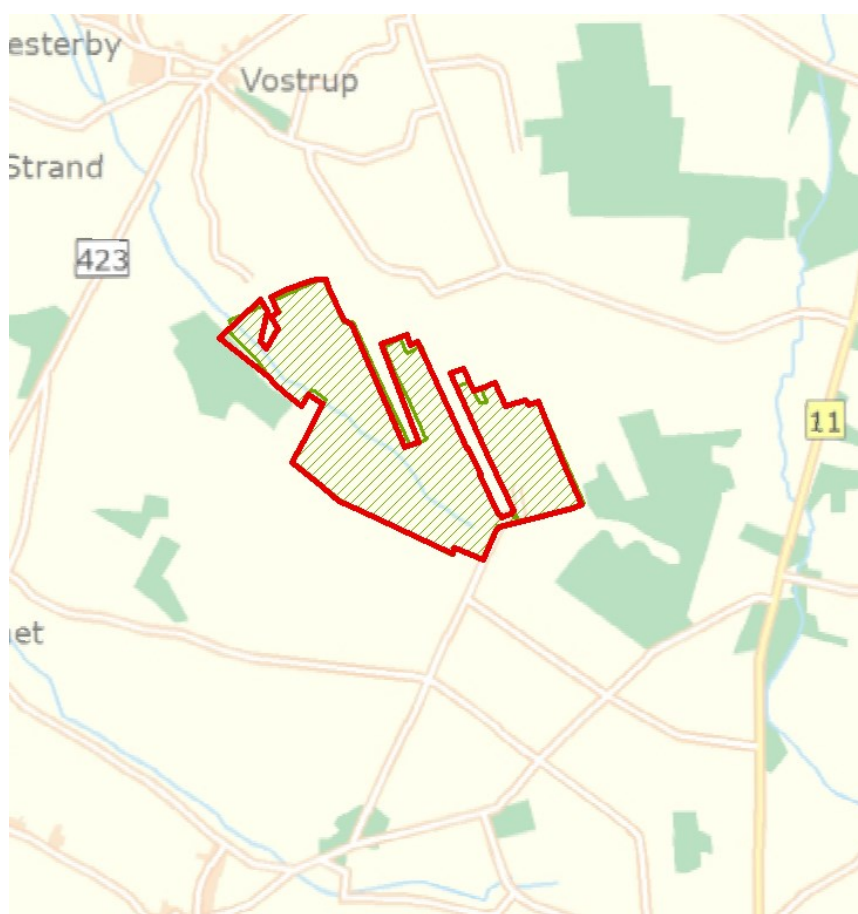
Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område nr. 73 Løborg hede og vedrører Naturstyrelsens arealer på ca. 353 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

I denne plejeplan er arealer og indsatser opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Natura 2000 plejeplaner for de skovbevoksede naturtyper, samt mere detaljerede oplysninger om indsatsen i Natura 2000-områderne findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For

supplerende læsning herom henvises til Naturstyrelsens driftsplaner for det pågældende område, som findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. driftsplanlægning.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensynet til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afreporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år.

I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt Natura 2000-område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

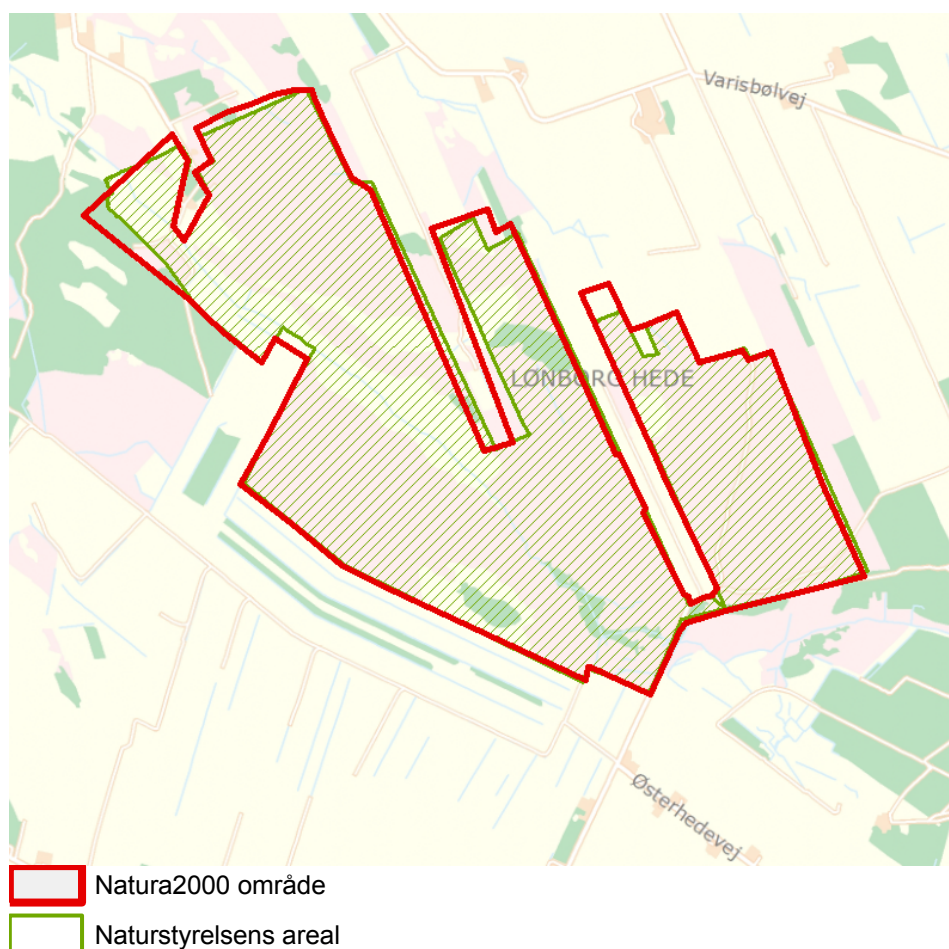
2. Områdebeskrivelse

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper: *våd hede, tør hede, revling-indlandsklit og vandløb.*

Lønborg Hede domineres af sandede moræne- og smeltevandsaflejringer fra næstsidste istid, og ligger således i den atlantiske region vest for israndslinjen. Lønborg Hede har et relativt stort indslag af klockelyng pga. den relativt høje nedbør i området. Områdets naturtyper domineres af våd hede, morænebakker med tør hede samt flyvesandsbakker med indlandsklitnaturtyper. Igennem Bredkær lavningen løber Styg Bæk. Der er kortlagt flere mindre søer på den fugtige del af heden. Søerne har høj naturkvalitet med næringsfattigt vand og forekomst af sjældne plantearter. Flere steder forekommer hængesække, typisk i kanten af hedesøerne.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-området

Indenfor området forvalter Naturstyrelsen i hovedtræk tre lysåbne vegetationstyper; tør hede med hedelyng, revling og spredt klokkelyng; fugtig/våd hede domineret af klokkelyng, der dog er truet af bl.a. blåtop og pilekrat og til sidst hedekær og fugtige lavninger med tidvis blank vandspejl. I forbindelse med tidligere tørvegravning blev der skabt nogle meget værdifulde biotoper, der gennem tiden udviklede sig til næringsfattige småsøer og vandhuller.

Lønborg Hede er en værdifuld botanisk lokalitet, og der er bl.a. fundet en række sjældne arter, der er anført på den danske rødliste. Fuglefaunaen er i fremgang og der findes i dag f.eks. ynglende traner og mosehornugler som tidligere har været fraværende.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
4010	Våd hede	206,1
2320	Revling-indlandsklit	72,6
2310	Visse-indlandsklit	5,7
4030	Tør hede	25,9
6230	Surt overdrev	9,2
6410	Tidvis våd eng	5,2
7140	Hængesæk	3,2
Hovedtotal		327,9

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Bæklampret

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede rydning af bevoksning, herunder træer og buske på hedearealer mv. Alle materialer fra rydningsindsatsen er bortkørt og rodkager og kvas delvist knust. Der har været særlig fokus på at fjerne materialet for at mindske den organiske ophobning. Omkring vandhuller og dele af Styg bæk er ryddet pilekrat, for at sikre tilstrækkelig lyseksponering af de lysåbne naturtyper. Der er endvidere etableret et antal mindre vandhuller på hedearealerne.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de planlagte indsatser er gennemført i plejeperioden for Naturstyrelsens arealer og at disse indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	68	Gennemførte indsatser (areal)	307,52 ha	100 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	0	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	0 ha	0 %

Tabel X: Oversigt over ikke-planlagte indsatser der er gennemført, som gavner arter eller naturtyper i udpegningsgrundlaget.

Naturtype	Naturtypenavn	Plejemål	Plejetiltag	ha	Begrundelse for gennemførelse af ikke planlagt plejetiltag
Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Art (navn)	Artstiltag	Begrundelse for gennemførelse af ikke planlagt artsplejetiltag			
Ingen	Ingen	Ingen			

Generelle bemærkninger og konkrete erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

Det generelle fokus i indsatsperioden har været på rydning og hindring af tilgroning af heden samt generel foryngelse af floraen på heden herunder især foryngelse af lyng samt fjernelse af rævling ved afbrænding. Rydningen og afbrænding er generelt efterfølgende suppleret med afgræsning via primært heste.

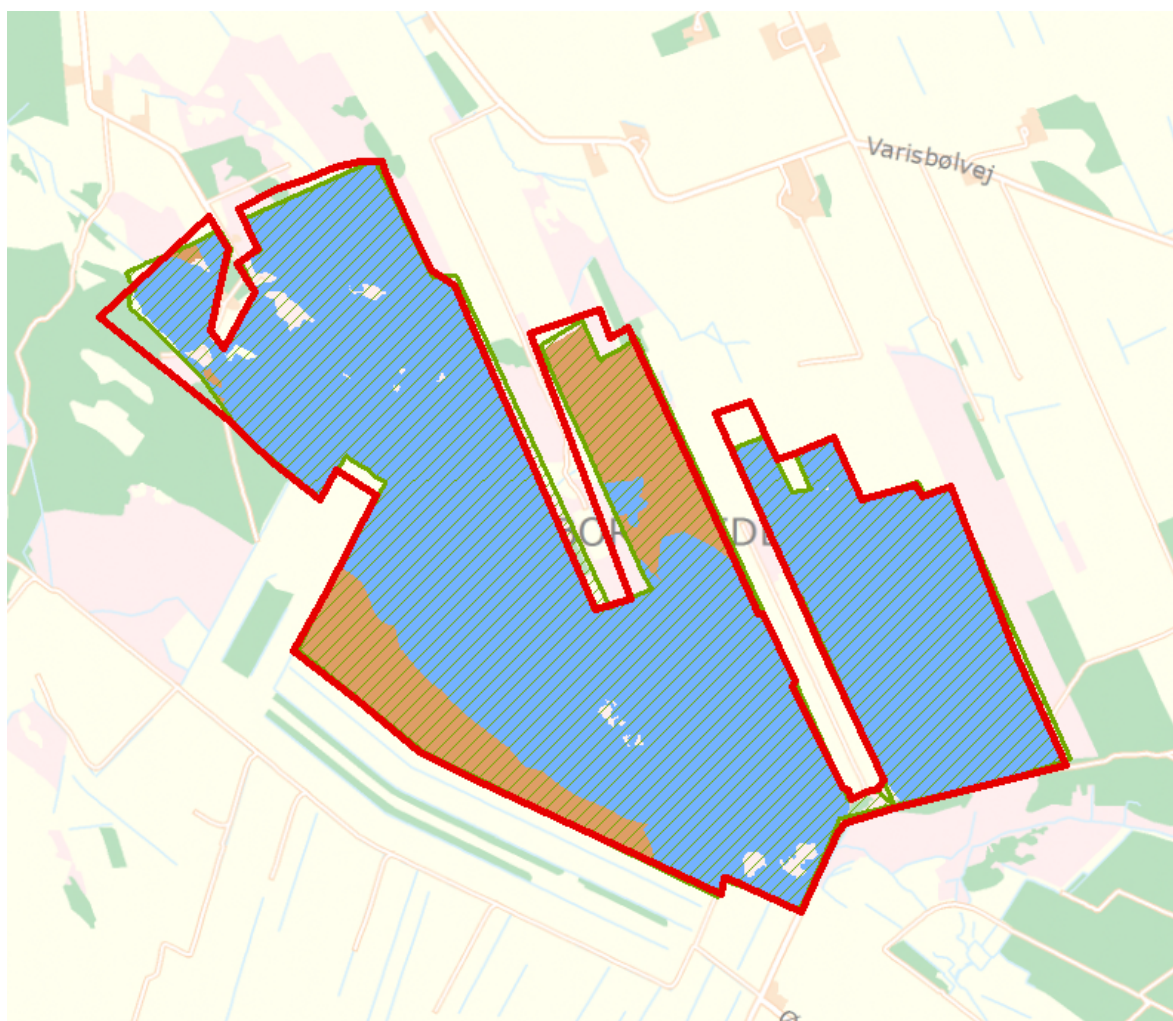
Konkrete erfaringer

- Afbrænding efterfulgt af afgræsning er en velegnet metode til at mindske dominansen af blåtop.
- Afbrænding er en god metode til at forynge og sikre hedens dværgbuske, og med til at sikre vinterfoder til krondyrene.
- Afgræsning omkring søer skaber en lav tæt vegetation i overgangen mellem sø og land. Det giver en bedre dynamik for fuglelivet og floraen.
- Rydning af opvækst bør suppleres med efterfølgende afgræsning for at begrænse genvækst af f.eks. pil

Erfaringerne med at kombinere rydning, mosaik afbrænding og afgræsning i forskellige grader er gode. Det giver mulighed for at lave forskellige og varierende lokaliteter tilpasset de konkrete forhold, og derved forbedre dynamikken for flora og fauna.

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal
- Lysåbne habitatnaturtyper med planlagt indsats
- Lysåbne habitatnaturtyper uden planlagt indsats

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/ afbrænding.
- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne *revling-indlandsklit* og *tør hede* (især bjerg-fyr) med fokus på arealer med en tilgroning på over 10 % af arealet
- Naturstyrelsen vil være særligt opmærksom på naturtyperne våd hede, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. På Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000 findes links til kort med detaljerede oplysninger om mål og indsatser på lokalitetsniveau.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af henholdsvis græsning på ca. 200 ha hede, våd hede surt overdrev visse indlandsklit, revling indlandsklit og tidvis våd eng. Der vil desuden i mindre omfang ske slåning eller slæt på ca. 10 ha. surt overdrev og tidvis våd eng, jf. nedenstående skema.

Der foretages endvidere *enkeltstående* indgreb i form af hegning med henblik på afgræsning og pleje af ca. 90 ha. visse indlandsklit, revling indlandsklit, våd hede, surt overdrev, tidvis våd eng og hængesæk jf. nedenstående skema.

Table e: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Sikring af naturtypen	4,6
			Naturtypebevarende pleje	1,1
	2320	Revling-indlandsklit	Sikring af naturtypen	4,0
			Naturtypebevarende pleje	58,8
	4010	Våd hede	Sikring af naturtypen	33,6
			Naturtypebevarende pleje	172,5

	6230	Surt overdrev	Naturtypebevarende pleje	9,2
	6410	Tidvis våd eng	Naturtypebevarende pleje	5,2
	7140	Hængesæk	Naturtypebevarende pleje	3,2
	4030	Tør hede	Naturtypebevarende pleje	13,0

Tabel f: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Løbende plejetiltag er de plejetiltag som gentages med faste intervaller som led i den løbende drift af arealerne.

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Græsning	Nyt	1,1
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	4,6
	2320	Revling-indlandsklit	Græsning	Nyt	45,6
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	3,7
	4010	Våd hede	Græsning	Nyt	32,7
				Eksisterende	102,0
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	36,6
	6230	Surt overdrev	Græsning	Nyt	5,1
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Nyt	2,2
				Eksisterende	1,6
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	4,1
	6410	Tidvis våd eng	Græsning	Nyt	1,8
				Eksisterende	0,3
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	1,8
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	3,1
	7140	Hængesæk	Græsning	Nyt	3,2
	4030	Tør hede	Græsning	Eksisterende	12,1

I tabel f er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.

- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Tabel g: Planlagte enkeltstående plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Enkeltstående plejetiltag er de plejetiltag der ikke gentages, eksempelvis hegning, førstegangsrydning, lukning af grøfter og dræn.

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag	Total	
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Hegning	Nyt	1,1
	2320	Revling-indlandsklit	Hegning	Nyt	45,6
	4010	Våd hede	Hegning	Nyt	32,7
				Eksisterende	107,4
	6230	Surt overdrev	Hegning	Nyt	5,1
	6410	Tidvis våd eng	Hegning	Nyt	1,8
				Eksisterende	0,3
	7140	Hængesæk	Hegning	Nyt	3,2
	4030	Tør hede	Hegning	Eksisterende	13,0

I tabel g er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arten bæklampret end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Naturtilstanden for naturtyper og levesteder for arter i tilstandsklasse I og II er stabil eller i fremgang, mens tilstanden for naturtyper og levesteder for arter i ugunstig tilstandsklasse III-V er i fremgang.
- Det samlede areal af naturtyper fastholdes eller er i fremgang, såfremt naturforholdene tillader det.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N73 Lønborg Hede

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper: *våd hede*, *tør hede*, *revling-indlandsklit* og *vandløb*. Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af områdets naturværdier.

Lønborg Hede domineres af sandede moræne- og smeltevandsaflejringer fra næstsidste istid, og ligger således i den atlantiske region vest for israndslinjen. Lønborg Hede har et relativt stort indslag af klokkeløng pga. den relativt høje nedbør i området. Områdets naturtyper domineres af våd hede, morænebakker med tør hede samt flyvesandsbakker med indlandsklitnaturtyper. Igennem Bredkær lavningen løber Styg Bæk. Der er kortlagt flere mindre søer på den fugtige del af heden. Søerne har høj naturkvalitet med næringsfattigt vand og forekomst af sjældne plantearter. Flere steder forekommer hængesække, typisk i kanten af hedesøerne.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
4010	Våd hede	206,1
2320	Revling-indlandsklit	72,6
2310	Visse-indlandsklit	5,7
4030	Tør hede	25,9
6230	Surt overdrev	9,2
6410	Tidvis våd eng	5,2
7140	Hængesæk	3,2
Hovedtotal		327,9

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/ afbrænding.
- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne *revling-indlandsklit* og *tør hede* (især bjerg-fyr) med fokus på arealer med en tilgroning på over 10 % af arealet
- Kommunen og offentlige lodsejere skal være særlig opmærksomme på naturtyperne våd hede, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 1 tabel:

- Lysåbne naturtyper

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Sikring af naturtypen	4,6
			Naturtypebevarende pleje	1,1
	2320	Revling-indlandsklit	Sikring af naturtypen	4,0
			Naturtypebevarende pleje	58,8
	4010	Våd hede	Sikring af naturtypen	33,6
			Naturtypebevarende pleje	172,5
	6230	Surt overdrev	Naturtypebevarende pleje	9,2
	6410	Tidvis våd eng	Naturtypebevarende pleje	5,2
	7140	Hængesæk	Naturtypebevarende pleje	3,2
	4030	Tør hede	Naturtypebevarende pleje	13,0

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Græsning	Nyt	1,1
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	4,6
	2320	Revling-indlandsklit	Græsning	Nyt	45,6
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	3,7
	4010	Våd hede	Græsning	Nyt	32,7
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	102,0
			Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	36,6
	6230	Surt overdrev	Græsning	Nyt	5,1
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslæde	Nyt	2,2
				Eksisterende	1,6

			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	4,1
	6410	Tidvis våd eng	Græsning	Nyt	1,8
				Eksisterende	0,3
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	1,8
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	3,1
	7140	Hængesæk	Græsning	Nyt	3,2
	4030	Tør hede	Græsning	Eksisterende	12,1

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	2310	Visse-indlandsklit	Hegning	Nyt	1,1
	2320	Revling-indlandsklit	Hegning	Nyt	45,6
	4010	Våd hede	Hegning	Nyt	32,7
				Eksisterende	107,4
	6230	Surt overdrev	Hegning	Nyt	5,1
	6410	Tidvis våd eng	Hegning	Nyt	1,8
				Eksisterende	0,3
	7140	Hængesæk	Hegning	Nyt	3,2
	4030	Tør hede	Hegning	Eksisterende	13,0

I tabel III og IV er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Særlig indsats for arter

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arten bæklampret end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Naturtilstanden for naturtyper og levesteder for arter i tilstandsklasse I og II er stabil eller i fremgang, mens tilstanden for naturtyper og levesteder for arter i ugunstig tilstandsklasse III-V er i fremgang.
- Det samlede areal af naturtyper fastholdes eller er i fremgang, såfremt naturforholdene tillader det.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk